

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της κοινωνικής οντότητας της γυναίκας, και μάλιστα στη διαχρονική του διάσταση, είναι δύσκολα προσπελάσιμο, α. γιατί τα ίχνη του σχηματισμού και της κατάστασης των πρωτόγονων κοινωνιών, στις οποίες πρέπει να ανατρέξει η διαγνωστική προσπάθεια, χάνονται στα αφώτιστα βάθη των αιώνων, και β. γιατί το συγκεκριμένο πολυδιάστατο αντικείμενο προβάλλει ταυτόχρονα, προς διερεύνηση, την ανθρωπολογική, την ιστορική, την κοινωνιολογική, την οικονομική, την πολιτική, την πολιτισμική, την εθνολογική και τη θρησκειολογική πλευρά του. Είναι αυτόδηλο ότι το τελευταίο τούτο καθιστά αναγκαία την επιστράτευση και την επίκληση των διαγνώσεων και των παραδοχών των αντίστοιχων επιστημών. Η ανάγκη αυτή καθορίζει στην παρούσα αναφορά την ακόλουθη διάρθρωση της ύλης: Ιστορική θεώρηση, με κοινωνικο-οικονομικές, πολιτισμικές και εθνογραφικές συντεταγμένες -Καταγραφές φιλοσοφικών θέσεων- Επισημάνσεις θρησκευτικών παραδοχών και διαγορεύσεων -Βιολογικές και ψυχολογικές θεωρήσεις του κοινωνικά και ανάλογα με το φύλο του, δρώντος ανθρώπου- Κοινωνικές ταξινομήσεις των φύλων, με τους μηχανισμούς της αναγνώρισης δικαιωμάτων και της επιβολής υποχρεώσεων -Κοινωνικοαπελευθερωτική εξέλιξη της γυναίκας- Γενικές κοινωνιολογικές αποτιμήσεις- Διαγραφόμενες προοπτικές.

Πρόθετη της συγγραφής αυτής δεν είναι καταρχήν να εκδηλώσει συμπάθεια προς το παθητικό υποκείμενο μιας σχέσης κυριαρχίας ούτε να μετάσχει στις φιλολογικές εξάρσεις ενός φεμινιστικού κινήματος,

αλλά να ψηλαφήσει τα αίτια, τη φύση και τις αρνητικές συνέπειες της ανδρικής κυριαρχίας, η οποία δεν οφείλεται στις υπαγορεύσεις της φύσης, αλλά σε κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και, επομένως, σε τρόπους ζωής που επέτρεψαν στον άνδρα να εκμεταλλευτεί, συνειδητά ή ασυνείδητα, τη θέση του σε βάρος της γυναίκας, η οποία περιήλθε κάποτε σε κατάσταση υποταγής και, στη συνέχεια, διαμορφώθηκε βάσει των κοινωνικών δομών που καθόρισαν την τάξη των δύο φύλων. Η εφαρμογή της τάξεως αυτής επί αιώνες, ενέγραψε στο ανθρώπινο ασυνείδητο, ως φυσιολογικό όρο, κάθε γυναικεία υστέρηση. Εξάλλου, μια παρόμοια αντίληψη επεξέτεινε τη δομή της ανδρικής κυριαρχίας και στις σεξουαλικές σχέσεις των δύο φύλων. Ευτυχώς, οι αντιλήψεις της εποχής μας αποδομούν πλέον σταδιακά, τουλάχιστον σ' ένα μεγάλο μέρος του πλανήτη μας, τη σχέση κυριαρχίας ανάμεσα στα δύο φύλα.

Κάθε πραγματεία που πιστοποιεί την αλόγιστη ανδρική κυριαρχία σε βάρος της γυναίκας, πρέπει να ενεργοποιεί τη θεσμοποιητική δύναμη του Κράτους και τον ηθοπλαστικό όρλο της Εκπαίδευσης ενάντια στον παραλογισμό του να αναπτύσσεται και να λειτουργεί το ένα μισό της ανθρώπινης οντότητας σε βάρος του άλλου μισού της.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

A. Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ «ΜΗΤΡΙΑΡΧΙΑΣ»

Είναι γνωστές οι προσπάθειες της κοινωνικής ανθρωπολογίας να εισδύσει στον επιστημονικά ομιχλώδη χώρο της προϊστορίας και να φθάσει ως τα βάθη της, για να διαγνώσει αν υπήρξε ή όχι κάποιος κοινωνικός σχηματισμός που προηγήθηκε της αναγνωρίσιμης μέσα στο χρόνο κοινωνικής οργάνωσης με τα χαρακτηριστικά της ανδρικής κυριαρχίας. Πρόκειται για την αναζήτηση του κοινωνικού μορφώματος, που προσδιορίζεται γενικά με τον αδόκιμο όρο «μητριαρχία». ¹ Σχετικά με την ύπαρξη ή μη της «μητριαρχίας» στην πρώιμη κοινωνική οργάνωση της ζωής του ανθρώπου έχουν διατυπωθεί δύο αντιτιθέμενες μεταξύ τους θεωρίες. Καθίσταται, επομένως, αναγκαία η παράθεση των στοιχείων που επικαλείται και των ερμηνευτικών εκδοχών που προβάλλει η κάθε μια από αυτές, προκειμένου να εκτιμηθεί, κατά το δυνατόν, η βασιμότητα της θετικής ή της αρνητικής άποψης.

-
1. Ο όρος αυτός έχει κριθεί αδόκιμος, διότι, αντί να εκφράζει την αρχέγονη οικογενειακή, άρα και κοινωνική, οργάνωση που βασιζόταν στη μόνη βέβαιη τότε συγγένεια ανάμεσα στη μάνα και στο παιδί, υποδηλώνει επυμολογικά μια κυριαρχική επιβολή της γυναικας (μητέρας) πάνω στο γένος, και όχι το προβάδισμα ή την αναγνωρισμένη υπεροχή της μέσα σ' αυτό. Αδόκιμος έχει κριθεί επίσης και ο όρος «μητρικό δίκαιο», αφού το δίκαιο προϋποθέτει την πολιτική κοινωνία, που δεν είχε ακόμη δημιουργηθεί. Ορθότερος πρέπει να θεωρηθεί ο όρος «μητρικό γένος». Πρβλ. Α. Λεντάκη, *O έρωτας στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα 1998, τόμ. 2, σελ. 14 επ. – Π. Λεκατσά, *Η μητριαρχία*, Αθήνα 1970, σελ. 21-22. Βλ. και E. Cantarella, *L' ambiguo malanno. Condizione e immagine della donna nell' antichità greca e romana*, Roma 1985, ελλ. έκδ., όπου εφεξής οι παραπομπές, *Oι γυναίκες της αρχαίας Ελλάδας*, μτφ. Π. Δημάκη, Αθήνα 1998, σελ. 31-32, 35.

1. Θετική εκδοχή

Γενική αναφορά

Η συστηματική προβολή της θετικής άποψης σχετικά με την ύπαρξη της «μητριαρχίας», ως πρωταρχικής ομαδικής οργάνωσης στην κοινωνική ιστορία του ανθρώπου, οφείλεται σε μεγαλοδιάστατους επιστήμονες - ερευνητές, με πρώτο τον J.J. Bachofen² και, εν συνεχείᾳ, τους J. MacLennan³, L. Morgan⁴, R. Briffault⁵, G. Thomson⁶ κ.α., ενώ δεν πρέπει να αγνοηθεί και η, από πλευράς ελληνικής επιστήμης, σχετική μονογραφία του Π. Λεκατσά⁷. Οι επισημάνσεις των συγγραφέων αυτών και τα στοιχεία που οι ίδιοι επικαλούνται, συνθέτουν την ακόλουθη παράσταση της «μητριαρχίας»:

Η κοινωνική οργάνωση της πρωτόγονης ζωής του ανθρώπου στηριζόταν στο μητρικό γένος, ο οργανικός πυρήνας του οποίου ήταν η γυναίκα. Κύρια στοιχεία αυτής της κοινωνικής δομής ήταν: η θηλυγραμμική διαδοχή, η μητρωνυμία και η προέχουσα θέση της μητέρας στον οίκο. Αυτά σημαίνουν: ότι τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, ανήκαν στο γένος της μητέρας τους και γενεαλογούνταν με το όνομά της· ότι τα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειας κληρονομούνταν από τις θυγατέρες και όχι από τους γιους· και ότι η μητέρα, στην οποία ανήκε και το σπίτι, διατηρούσε στον οίκο προβεβλημένη θέση και πρωτεύοντα ρόλο.

Το μητρικό γένος συγκροτείτο με βάση τη φυσική προέλευση των ατόμων που ανήκαν σ' αυτό, στοιχείο δε ασφαλούς αναγνώρισης της μεταξύ τους συγγένειας ήταν ο προσδιορισμός

-
2. j.j. Bachofen, *Das Mutterrecht*, 1861.
 3. J. MacLennan, *Rimmitive Marriage*, 1865.
 4. L. Morgan, *The Ancient Society*, 1878.
 5. R. Briffault, *The Mothers*, 1927.
 6. G. Thomson, *The Prehistoric Aegean*, 1949.
 7. Π. Λεκατσά, όπ.π.